

Özet

Bu çalışmada, muhafazakâr kesimin İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik tutumları saptanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda İstanbul Sözleşmesi ile ilgili tartışmaları yakından takip etmiş köşe yazarlarının konu ile ilgili görüşleri incelenmiş ve İstanbul Sözleşmesi'nin muhafazakâr kesim arasında hangi nedenlerden dolayı farklılaştığı tespit edilmeye çalışılmıştır. İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen anlaşma, Türkiye tarafından 1 Ağustos 2014 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiştir. İstanbul'da imzaya açılması ve Türkiye'nin sözleşmeyi ilk imzalayan ülke olmasından dolayı kısaca İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılmıştır. Uzun süre yürürlükte kalan sözleşme, 20 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanlığı kararı ile feshedilmiş ancak sözleşme ile ilgili tartışmalar güncelliğini korumuştur. Yürürlükte kaldığı süre boyunca farklı kesimlerden farklı tepkiler alan sözleşme, muhafazakâr kesim içerisinde de ciddi tartışmalara ve ayrışmalara neden olmuştur. Muhafazakâr kesim içerisinde sözleşmeyi destekleme konusunda fikri ayrılıklar yaşanmış, sözleşmeye yönelik farklı tutumlar benimsenmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışma, İstanbul Sözleşmesi'nin medyada, muhafazakâr kesim içerisinde neden farklı tepkilerle karşılandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda muhafazakâr kesim içerisinde süreç boyunca İstanbul Sözleşmesi'ni yakından takip etmiş kişilerin konuya dair kaleme aldıkları köşe yazıları ve yaptıkları açıklamaları incelemek amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda muhafazakâr kesim arasında sözleşmeyi destekleyenler ve sözleşmeye karşı çıkarak feshedilmesi gerektiğini savunanlar olmak üzere iki farklı tutum benimsendiği görülmüştür. Sözleşmeye karşı çıkanların, sözleşmenin cinsiyetsiz bir toplum ideolojisi dayattığı, kadına karşı şiddeti azaltmadığı ve aile kurumuna zarar verdiği gerekçeleriyle karşı çıktıkları saptanmıştır. Sözleşmeyi destekleyenlerin ise sözleşmenin kadına şiddet ve kadın cinayetlerini önlediği ve toplumsal cinsiyet eşitliğine önem verdiği gerekçeleriyle sözleşmeye destek verdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İstanbul Sözleşmesi, muhafazakâr kesim, medya, tutumlar, içerik analizi.

1 Nurcan Korkmazer, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

Abstract

In this study, the attitudes of conservatives towards the Istanbul Convention were tried to be determined. To this end, the opinions of columnists who closely followed the discussions on the Istanbul Convention were analyzed and the reasons for the differentiation of the Istanbul Convention among conservatives were tried to be determined. The agreement, known as the Istanbul Convention, was signed by Turkey on August 1, 2014 and entered into force. Since it was opened for signature in Istanbul and Turkey was the first country to sign the convention, it was briefly called the Istanbul Convention. The convention, which remained in force for a long time, was terminated by a presidential decree on March 20, 2021, but discussions on the convention remained current. The convention, which received different reactions from different segments of society during its time in force, has also caused serious debates and divisions within the conservative community. Within the conservative community, there have been differences of opinion on supporting the convention and different attitudes have been adopted towards the convention. In this context, this study aims to reveal why the Istanbul Convention has been met with different reactions in the media among conservatives. For this purpose, the content analysis method was used to examine the columns and statements made by the conservatives who closely followed the Istanbul Convention throughout the process. As a result of the research, it was observed that two different attitudes were adopted among conservatives: those who support the convention and those who oppose the convention and argue that it should be annulled. It was found that those who opposed the Convention opposed it on the grounds that it imposed a genderless social ideology, did not reduce violence against women and damaged the institution of the family. On the other hand, those who support the convention support it on the grounds that it prevents violence against women and femicides and gives importance to gender equality.

Keywords

Istanbul Convention, conservatives, media, attitudes, content analysis.

Giriş

2 Nurcan Korkmazer, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

Toplumsal değişimin hız kazandığı 21. yüzyılda, her alanda köklü değişimlere ve dönüşümlere tanıklık etmek mümkündür. Değişimin en çok gözlemlendiği kurumlardan birinin de aile olduğu söylenebilir. Zaman içerisinde yapısal ve kurumsal olarak değişim geçiren ailenin bu değişimi kavramın tanımlamasına da yansımıştır. Öyle ki, bazı dönemler aile çoğunlukla bir aile reisine sahip olan, aynı mekanı paylaşan ve toplumsal rolleri net bir şekilde belirlenmiş; içerisinde keskin bir emek ayrımı söz konusu olan homojen birimler olarak tanımlanmıştır. Daha sonrasında ise aile gerçek veya hayali bir ağ olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bu ağlar yapısal olarak belli olmamakla birlikte kişiler arası duygusal bağlılıklara ve birtakım hükümlülüklerle dayanmaktadır.³

Tüm dünya üzerinde aile, sağlıklı birey ve toplumun inşa edilmesinde en hayati role sahip, alternatifi olmayan evrensel bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de oldukça önemli bir konuma sahip olan aile kurumu, anayasa ile güvence altına alınmış

3 Bryan S. Turner, *Sosyoloji Sözlüğü* (Pinhan Yayıncılık, 2020).

olup, 41. maddede Türk toplumunun temelini aile olduğu vurgulanarak devlet tarafından korunması gerektiği belirtilmiştir.⁴

En genel tabiriyle toplumun en küçük yapı taşı olarak adlandırılan aile, toplumsal değişimi analiz edebilmek adına kilit bir rol oynamaktadır. Bu noktada aile ilgili yapılan hukuki düzenlemelerin aile yapısı ve daha genel olarak toplum yapısı üzerindeki etkileri önem arz etmektedir. Zira aile ve aile yapısını ilgilendiren konularda yapılan hukuki düzenlemeler sadece aile kurumunu etkilemekle kalmayıp; etkileri toplumsal ve siyasal mecralara da yansıyabilmektedir. Örnek vermek gerekirse Türkiye’de kabul edilen İstanbul Sözleşmesi ve 6284 sayılı kanun hem toplumsal hem de siyasal alanda geniş yankı bulmuştur. Öyle ki, aile ve aile yapısı üzerinde gerçekleştirilen yasal değişikliklerin toplumun tümüne sirayet edeceğine dair bir kanı oluşmuştur.

4 İstanbul Sözleşmesi Çalışma Platformu İstanbul Sözleşmesi Raporu, (Ankara: 2020). Erişim tarihi: 26.05.2023 <http://www.hukuk-cukadinlardernegi.org/uploads/3199950-istanbul-sozlesmesi-calisma-platforumu-raporu.pdf>

İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde Strazburg’da kabul edilmiş ancak İstanbul’da imzaya açılmasından dolayı İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılmıştır.⁵ Taraf ülkelerden biri olan Türkiye, sözleşmeyi 1 Ağustos 2014 tarihinde imzalayarak yürürlüğe koymuştur. Sözleşme, yürürlükte kaldığı süre boyunca ve yürürlükten kaldırıldıktan sonra gündemde geniş yankı bulmuş ve çeşitli kesimler arasında tartışmaların cereyan etmesine neden olmuştur. Bununla birlikte muhafazakar kesim içerisinde de ciddi ayrışmalar ve tartışmalar yaşanmıştır. Öyle ki sözleşme yürürlükte kaldığı süre zarfında sözleşmeyi sahiplenen ve savunan muhafazakar isimler ile sözleşmenin kabul edilmesinden ciddi

5 Yavuz Bülent Bekki, “Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik tepkilerin netnografik analizi” (Yüksek Lisans, Kocaeli Üniversitesi, 2020), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=N94WF-C8FnlS5h0-UnxdLRA&no=ZzG-GKqz1XG38n2T1x70sxA>.

anlamda rahatsızlık duyan ve feshe-dilmesi gerektiğini savunan muhafazakar isimler arasında sık sık gerilimler yaşanmıştır. Bu gerilimler zaman zaman her iki grubun birbirlerini ağır bir şekilde eleştirmelerine ve bazı hassasiyetler üzerinden itham etmelerine neden olmuştur. Bu doğrultuda yapılan çalışma, muhafazakar kesimin İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik tutumlarını ve bu tutumların nedenleri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul Sözleşmesi’ni yakından takip etmiş kişilerin konuya dair köşe yazıları ve açıklamaları ele alınmış ve içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Literatüre bakıldığında, İstanbul Sözleşmesi’nin birçok farklı alanda ve çeşitli yönlerden ele alındığı görülmektedir. Bunun yanı sıra İstanbul Sözleşmesi ile muhafazakar kesim arasındaki ilişkiyi⁶ ele alan çalışmaların da olduğu görül-

6 İstanbul Sözleşmesi ile muhafazakar kesim arasındaki ilişki inceleyen çalışmalar için bakınız:

Esra Ceylan, “İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye’de Muhafazakar kesimin toplumsal cinsiyet tartışmaları” (Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, 2022.)

mektedir. Ancak sözleşmenin muhafazakar kesim içerisinde neden farklı değerlendirildiğine dair bir araştırma yapılmamıştır. Dokuyucu Solak'ın (2022) yapmış olduğu “Muhafazakâr Kadınların İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Cinsiyet Eğilimleri” isimli çalışması bazı noktalarda yapılan çalışma ile benzerlikler içermektedir. Ancak yapılan çalışma muhafazakar kadınlarla birlikte erkekleri de kapsamı ve sadece cinsiyet eğilimlerine odaklanmaması noktasında Dokuyucu Solak'ın (2022) çalışmasından ayrılmaktadır. Yapılan araştırma, İstanbul Sözleşmesi'nin muhafazakar kesim içerisindeki tutumları ve bu tutumların nedenlerini irdeleme noktasında diğer araştırmalardan ayrılmakla birlikte bu noktada literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Meryem Hazal Çamurcu, “Türkiye’de siyasal muhafazakarlığın İstanbul Sözleşmesi’ne tepkisi” (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2022.)

Hayrunnisa Dokuyucu Solak, “Muhafazakâr Kadınların İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Cinsiyet Eğilimleri”, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 28 (2022). (Erişim tarihi: 26.05.2023)

Yöntem

Yapılan araştırmada nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi ile çeşitli gazetelerde köşe yazarlığı yapan yazarların İstanbul Sözleşmesi ile ilgili doğrudan veya dolaylı olarak kaleme aldıkları yazılar taranmıştır. Nitel içerik analizinde, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler derin bir incelemeye tabi tutulmaktadır. Bu doğrultuda toplanan veriler önce kavramsallaştırılır, sonrasında ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir şekilde düzenlenir ve buna göre veriyi açıklayan temalar saptanmaktadır. Bu bağlamda içerik analizi yöntemi ile verileri tanımlamaya ve verilerin altında yatan gerçekleri ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Nihai olarak nitel içerik analizinde yapılmak istenilen, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir düzen içerisinde yorumlayabilmektir.⁷ Yapılan çalışmada, ⁷ Hasan Şimşek ve Ali Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 8. baskı (Ankara: Seçkin Ya-

nitel içerik analiz yöntemi gereğince sözleşmeye karşı çıkan ile sözleşmeyi destekleyen isimlerin yazıları ve açıklamaları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sonrasında her iki grup içerisinde ön plana çıkan ortak temalar belirlenmiş ve bu temalar üzerinden sözleşmeyi destekleme ve sözleşmeye karşı çıkma nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Yapılan araştırmada, ele alınan isimlerin 2019-2022 yılları arasında İstanbul Sözleşmesi ile ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak kaleme aldıkları yazılar ve yaptıkları açıklamalar taranmıştır. Sözleşmeye dair tartışmaların 1 Haziran 2019 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Milli İrade Platformu tarafından gerçekleştirilen görüşme sonrası yeniden alevlendiği söylenebilir. Zira görüşme sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın “İstanbul Sözleşmesi nas değildir. Bizim için ölçü değildir.”⁸ sözleri özellikle muhafazakar camia içerisinde sözleşmeye karşı

yıncılık, 2011), <https://pegem.net/urun/Sosyal-BilimlerdeNitel-Arastirma-Yontemleri/2166>.
⁸ “Konda Araştırma & Danışmanlık”, erişim 14 Nisan 2023, <https://konda.com.tr/rapor/11/istanbul-sozlesmesi>.

çıkan isimlerin en üst perdeden tartışmaya katılmalarına neden olmuştur. Sözleşmenin 2021 yılında feshedilerek yürürlükten kaldırılması ile tartışmalar sürmeye devam etmiştir. Günümüzde sözleşmeye dair tartışmalar hala güncelliğini korumakla birlikte sözleşme üzerine tartışmalar gazeteciler, akademisyenler, bürokratlar ve sivil toplum kuruluşları (STK) arasında geniş bir zeminde devam etmektedir. Tüm bunlardan hareketle çalışma, 2019 ile 2022 yılları arasında sınırlandırılmıştır. Diğer bir sınırlılık ise çalışmanın beş gazeteci ve bir STK başkanı ile sınırlandırılmış olmasıdır.

Yapılan çalışmada sözleşmeye karşı olan ve sözleşmeyi destekleyen köşe yazarlarından farklı gazetelerden olmak üzere üçer isim seçilmiştir. İstanbul Sözleşmesi'ni savunan ve sözleşmenin yürürlükte kalması gerektiğini savunan muhafazakar isimler arasından Nihal Bengisu Karaca, Ayşe Böhürler ve Saliha Okur Gümrükçüoğlu seçilmiştir. Gerek sözleşme yürürlükte kaldığı süreç boyunca gerekse sonrasında sözleşmeyi destekleme konusunda kilit bir rol oynayan Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)'nin

görüşlerini çalışmaya dahil etmek adına KADEM Yönetim Kurulu Başkanı görevini yürütmekte olan Saliha Okur Gümrükçüoğlu özellikle seçilmiştir. İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkan ve sözleşmenin feshedilmesi gerektiğini savunan muhafazakar isimler arasından ise Yusuf Kaplan, Sibel Eraslan ve Sema Maraşlı seçilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi'ne Genel Bir Bakış

Kamuoyunda İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılan anlaşmanın resmi adı “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”dir. İstanbul’da imzaya açılması ve ilk onaylayan ülke Türkiye olmasından dolayı İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılmıştır. Sözleşme, Türkiye’de 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalanmış, 12 Mart 2012 yılında onaylanmış⁹ ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Sözleşme uluslararası alanda kadına ve aile içi

şiddete yönelik yapılan ilk bağlayıcı belge olması bağlamında önemli bir konuma sahiptir. Sözleşmenin dünya üzerindeki etkisine bakıldığında Mayıs 2023 itibarıyla 45 ülke ve Avrupa Birliği tarafından imzalandığı görülmektedir. Ermenistan, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Letonya, Litvanya, Slovakya ise sözleşmeyi imzalamış ancak onaylamamıştır. Türkiye ile birlikte Hırvatistan, Polonya, İspanya ve Ukrayna sözleşmeyi onaylayıp yürürlüğe koyduktan sonra sözleşmeden çekilmişlerdir. Bu noktada sözleşmeyi imzalayan ve ilk çekilen ülke Türkiye olmuştur. Sözleşmeyi kınayan tek ülke ise Türkiye’dir.¹⁰

İstanbul Sözleşmesi metni, giriş kısmı hariç 12 bölüm ve 81 maddeden oluşmaktadır. Birinci bölüm “maksatlar, tanımlar, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması, genel yükümlülükler” başlığını taşımaktadır. Altı maddeden oluşan bu bölümde, sözleşmenin amacı, kapsamı ve sözleşmeye ana karakterini kazandıran aile içi şiddet, kadına

10 “Full List - Treaty Office - Wwww.Coe.Int”, Treaty Office, erişim 14 Haziran 2023, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>.

şiddet, toplumsal cinsiyet, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi kavramların tanımı yapılmaktadır.

İkinci bölümde “Bütüncül politikalar ve veri toplama” başlığı ile tarafların şiddetin önlenmesi için kapsamlı ve koordineli politikalar benimsemesi vurgulanmakla birlikte sözleşmenin uygulanması için her türlü verinin toplanması ve kamuoyuyla şeffaf bir şekilde paylaşılması gerektiği dile getirilmektedir. “Önleme” başlığını taşıyan üçüncü bölümde, tarafların genel yükümlülüklerinden bahsedilmekte; dördüncü bölümde ise tarafların şiddet mağduru olan kadınları korumak için gerekli koruma ve destek hizmetlerine dair ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

Beşinci bölüm “esasa müteallik hukuk” başlığıyla tazminat, kadın sünneti, zorla yapılan evlilikler, fiziksel şiddet ve cinsel şiddete ve başka birçok konuya dair uygulanması gereken hükümleri içermektedir. Altıncı bölüm tarafların sözleşme kapsamında her türlü şiddet olayına karşı soruşturma, kovuşturma, usul hukuku ve

koruyucu tedbirlere dair hükümleri içerirken, yedinci bölümde göç ve iltica kapsamında olan şiddet mağdurlarına ilişkin uygulanması gereken yasal işlemler ve tedbirler yer almaktadır. Sekizinci bölümde ise “uluslararası işbirliği”ne yönelik hükümler detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

Dokuzuncu bölümde “izleme yöntemi” başlığı ile Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzmanlar Grubu (GREVIO)’nun, taraf devletlerin sözleşmeye yönelik uygulamalarını izlemesi ve denetlenmesine yönelik hükümler yer almaktadır. Bu doğrultuda GREVIO Türkiye ile ilgili raporunu Ekim 2018’de açıklamıştır. Rapora göre Türkiye’de 6284 sayılı Kanun’un çıkarılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Buna karşın raporda, namus cinayetlerinin önlenmesi, kadına karşı şiddet ile ilgili çalışmalar yapan STK’ların desteklenmesi ve özellikle kadına şiddete yönelik verilerin toplanması gibi konularda ek tedbirler alınması gerektiği vurgulanmıştır.¹¹ Sonraki bölümler sırasıyla “diğer uluslararası enstrüman-

11 “Konda Araştırma & Danışmanlık”, s.5, erişim 13 Haziran 2023,

larla ilişkiler”, “ Sözleşmede yapılacak değişiklikler” ve “son maddeler” olarak ele alınmış “imtiyazlar ve muafiyetler” ile sona ermiştir.

Sözleşmeyle ilgili belirtilmesi gereken önemli bir husus, sözleşmenin orijinal metninin İngilizce ve Fransızca olup Türkçe ile İngilizce metin arasında çeviri bağlamında önemli farklılıklar olduğudur. Bu farklılıklardan en önemlisi sözleşme metnindeki “ev içi şiddet” (domestic violence) ibaresi, Türkçe metinde “aile içi şiddet”; “ev içinde”(domestic unit) ibaresi ise “aile birliğinde” olarak çevrilmiştir.¹² Bu noktadan hareketle orijinal metinden Türkçeye çeviride Türkiye toplumun aile ve kültür yapısına uygun şekilde çeviriler yapılmaya dikkat edildiği söylenebilir. Ancak uluslararası bir sözleşme olan İstanbul Sözleşmesi’nde diğer uluslararası sözleşmelerde

<https://konda.com.tr/rapor/11/istanbul-sozlesmesi>.

12 İstanbul Sözleşmesi Çalışma Platformu [İŞÇP], İstanbul Sözleşmesi Raporu, <http://www.hukukcukadinlardernegi.org/uploads/3199950-istanbul-sozlesmesi-calisma-platformu-raporu.pdf> 2020, s.4

olduğu gibi orijinal metin bağlayıcı hükümdedir.

İstanbul Sözleşmesi ile birlikte kamuoyunda sıkça gündem olan konu 6284 sayılı Kanun da diğer bir tartışma gündemini oluşturmaktadır. Mart 2012’de yürürlüğe giren 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”, Türkiye tarafından İstanbul Sözleşmesi için referans olarak kullanılmıştır. “Bu kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”¹³

Nihai olarak 12 bölüm ve 81 maddeden oluşan ve 6284 sayılı kanunun referans olarak alındığı İstanbul Sözleşmesi’nin içeriğine bakıldığında temel amacın, kadına yönelik her türlü şiddetin ve ev içi şiddetin önlenmesi gerektiği ve şiddet mağdurlarının korunmasına yönelik tedbirlerin alın-

13 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>

ması gerektiği yönündedir. Toplumda kadına karşı şiddetin temel sebebinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığı yönündeki vurgu¹⁴ sözleşmenin temel iddiasını oluşturmaktadır.

Türkiye bağlamında İstanbul Sözleşmesi’ne bakıldığında, KONDA’nın yapmış olduğu araştırmada sözleşmenin toplumsal izdüşümlerine dair çarpıcı bulgular yer almaktadır. KONDA tarafından yapılan araştırmaya göre Türkiye toplumunun yüzde 35’i sözleşmenin içeriğini kısmen bildiğini; yüzde 62’si ise net bir şekilde bilmediğini belirtmektedir. Aynı araştırmada İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik tutum sorulduğunda sözleşmeyi bilenlerin yüzde 84’i “sözleşmede kalınmalı” yönünde beyanda bulunurken; yüzde 16’sı ise sözleşmeden çıkılması gerektiğini belirtmektedir.¹⁵

14 “İstanbul Sözleşmesi’nin Tam Metni”, İstanbul Sözleşmesi, bölüm 4, madde 18/3. erişim 14 Haziran 2023, <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/>.

15 “Konda Araştırma & Danışmanlık”, 4. erişim 13 Haziran 2023,

Muhafazakarlık ve Aile İlişkisi

İstanbul Sözleşmesi ile ilgili yapılan tartışmalara bakıldığında gerek sözleşmeye destek veren kişilerin gerekse sözleşmeye karşı çıkan kişilerin aile yapısının korunması noktasında ortak bir yol izledikleri görülmüştür.¹⁶ Bu noktadan hareketle sözleşme ile ilgili tartışmaların seyrini anlamak adına genel olarak muhafazakarlığın aile ve aile yapısına dair düşüncelerini anlamak önem arz etmektedir.

Muhafazakarlığın, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi’nin getirdiği değişikliklere, gelenekten kopuşa ve modernleşmeye tepki olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir.¹⁷ Bu doğrultuda

<https://konda.com.tr/rapor/11/istanbul-sozlesmesi>.

16 Sözleşmeyi destekleyen Kadın ve Demokrasi Yönetim Kurulu Başkanı Saliha Okur Gümrükçüoğlu’nun bu konudaki görüşleri için bakınız: “İstanbul Sözleşmesi Hakkında” <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/>

17 Meryem Hazal Çamurcu, “Türkiye’de Siyasal Muhafazakarlığın İstanbul Sözleşmesi’ne Tepkisi” (Yüksek Lisans, Kocaeli Üniversitesi, 2022), 34.

muhafazakarlık modernleşme süreciyle birlikte gelişen kapitalist düşüncenin çökertmeye başlattığı toplumsal, kültürel ve siyasal yapıların ve o yapılara yüklenen mana ve değerlerin devam etmesine karşı verilen tepkiye dayanmaktadır. Bununla birlikte muhafazakâr düşünce, kadim ve yerleşik olanın, kutsal ve geleneksel olarak görülen değerlerin modern zamanlarda da sürdürülmesi gerektiğine olan bir inanca sahiptir ve bu noktada gelenekçilikten farklılaşarak kendini karakterize etmektedir. Muhafazakâr dünyada, aşına olanı kaybetme korkusu ile yeni olanın beraberinde getireceği riskin bilinmezliği insanı korkuturken hayatın bilinen ve geleneksel yönünde ilerlemek ise insanı güvende hissettirir. Bundan dolayı, yerel olarak değerlendirilen kültürel değerler, toplumsal ilişkiler, cemaatler ve aile kurumu muhafazakârlar için ayrı bir önem arz etmektedir.¹⁸

18 Esra Ceylan, “İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye’de muhafazakâr kesimin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmaları” (Yüksek Lisans, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022), 16-17, <http://dspace.balikesir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12462/12202>.”plainCitati-

Yukarıda değinildiği üzere muhafazakâr düşüncede aile oldukça önemli bir konuma sahiptir. Zira muhafazakâr düşüncede aile, toplumda din ile birlikte toplumsal düzenin sağlanmasında ve sürdürülmesinde en önemli dayanak noktası olarak görülmektedir. Bununla birlikte ailenin öncelikli olarak bireyi koruma ve kontrol etme görevini yerine getirmesi muhafazakârlar açısından aileyi ayrıca önemsenen bir kurum haline getirmektedir. Bu görüşe göre, muhafazakârlar aileyi toplumun en küçük parçası ve prototipi olarak kabul etmektedirler. Bu noktadan hareketle muhafazakârlar, ailenin zarar görmesinden tüm toplumun zarar göreceğini varsaymış ve bu temel varsayımına dayanarak hareket etmişlerdir.¹⁹

on”.”Esra Ceylan, “İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye’de muhafazakâr kesimin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmaları” (Yüksek Lisans, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022)

19 Mahmut Hakkı Akin, “Türkiye’de Muhafazakârlığın Direnme Odağı Olarak Aile”, *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 8, sy 31 (15 Mart 2012): 6.

Türkiye bağlamında muhafazakârlığa bakıldığında ise kavramın genel anlamda dini inançlarına göre yaşayan kesimi ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada Türkiye’de muhafazakârlığın, politik bir duruştan ziyade sosyal yaşam biçimi olarak görüldüğü söylenebilir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada ele alınan muhafazakâr kesim tanımı, dini inançlarına göre yaşamaya önem veren ve bunu bir sosyal yaşam biçimi olarak görenleri kapsamaktadır. . Bu kesimin muhafazakârlık bağlamında en önemli özelliği ise aile kurumuna verdiği değerdir.²⁰ Yapılan çalışmada da

20 Ceylan, “İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye’de muhafazakâr kesimin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmaları”, 19-20.feminist kesim tarafından desteklenirken, muhafazakâr kesim tarafından ise eleştirilmektedir. Bu çalışma ile muhafazakâr kesimi temsil ettiği varsayılan Yeni Akit gazetesinin, İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlüğe girdiği tarihten feshedilme tarihine kadar olan manşet haberleri, nicel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili olan haberler tarandıktan sonra nicel analizlerin sonucunda İstanbul Sözleşmesi ile ilgili odaklanılan iki önemli kavramın; aile ve eşcinsellik olduğu

hem sözleşmeye karşı çıkan hem de görülmüştür. Muhafazakâr bir medya olan Yeni Akit gazetesinin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına İstanbul Sözleşmesi üzerinden yüklediği anlam önemlidir. Çalışma bulgularında muhafazakâr medyanın, toplumsal cinsiyet eşitliğini, eşcinselliğin normalleştirilmesi olarak gördüğü tespit edilmiştir. Yeni Akit gazetesinin İstanbul Sözleşmesi ve sözleşmeyle ilgili ortaya atılan politikaların ve uygulamaların genel anlamda aile ve din kurumlarına zarar verdiği bakış açısına sahip olduğu tespit edilmiştir. İstanbul Sözleşmesi’nin aile kurumunun parçalanmasına ve yok olmasına sebebiyet vereceği ve kadına yönelik şiddetin ve kadın cinayetlerinin sözleşme ile birlikte sayıca arttığı düşünülmektedir. Aynı şekilde boşanma sayılarının arttığı ve evlenme sayılarının düştüğü görüşü üzerinden ailenin yok edilmesi tezi desteklenmektedir. İstanbul Sözleşmesi’nin Batı normlarına göre hazırlandığı ve Türkiye toplumunun kültürüne uygun olmadığı öne sürülmektedir.”,”genre”:"Yüksek Lisans", "-language": "tur", "license": "info:eu-repo/semantics/openAccess", "note": "Accepted: 2022-04-22T06:20:18Z\njournalAbbreviation: Debates on gender equality in Istanbul Convention by conservatives in Turkey", "-publisher": "Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü", "source": "dspace.balikesir.edu.tr", "title": "İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türki-

sözleşmeyi destekleyen isimlerin aile yapısını ve bütünlüğünü koruma ilkesi üzerinde uzlaşmaları muhafazakâr düşünceye dair önemli bir izlek olarak okunabilir.

Bulgular

İstanbul Sözleşmesi'ne Karşı Çıkanlar ve Karşı Çıkma Sebepleri

Yapılan araştırmada İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkan ve bu konuda kamuoyu oluşturulmasında önemli bir konuma sahip olan üç isim seçilmiştir. Bu isimler Yusuf Kaplan, Sibel Eraslan ve Sema Maraşlı'dır. Yusuf Kaplan sözleşmenin yürürlükte kaldığı süreç boyunca bir kanaat önderi rolü üstlendiği ve sözleşmenin feshe dilmesinde kilit bir rol oynadığı için seçilmiştir. Sibel Eraslan bir hukukçu

olarak sözleşmeye oldukça vakıf olmasından dolayı Sema Maraşlı ise konuyla ilgili çok farklı mecralarda farklı tartışmalara katılmış olmasından dolayı seçilmiştir. Her üç ismin konuyla ilgili yazılarına ve açıklamalarına bakıldığında ortak üç temanın ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi: "Cinsiyetsiz toplum ideolojisi" dayatma

Yeni Şafak gazetesinde kaleme aldığı "Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden Derhal Çıkmalıdır" yazısında Yusuf Kaplan, sözleşmenin 3. maddesinin "toplumsal cinsiyet eşitliği" gibi kavramlarla eşcinsel ilişki biçimlerini meşrulaştırdığını belirtmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nde kadına karşı cinayet, tecavüz gibi konuların birer kılıf olduğunu belirten Kaplan:

"Asıl dert "toplumsal cinsiyet eşitliği" ve "cinsel yönelim tercihi" (madde 3) gibi kavramlarla sapkın eşcinsel ilişki biçimlerini yasayla meşrulaştırmak ve yasa yoluyla topluma dayatmak... İstanbul Sözleşmesi'nde şiddetle, nefretle karşı çıktığımız yer burası işte: Birileri kadına cinayeti önleme kılıfı altında, bütün dünyada eşcinsel ilişki

biçimlerini meşrulaştırma, dayatma ve yaygınlaştırma, dolayısıyla aile kurumunu çökertme amacı güdüyor!"²¹ diyerek sözleşmeyi eleştirmektedir.

Yusuf Kaplan 2020 yılında kaleme aldığı diğer bir yazısında sözleşmeyi zaman içerisinde sapkın eşcinsel evliliklere neden olacak "ürpertici" bir sözleşme olarak tanımlamaktadır. Bu noktada sözleşmenin toplumsal cinsiyet eşitliği masalıyla cinsel yönelim tercihini kişiye bıraktığını belirten Kaplan, sözleşmenin sapkın ilişki biçimlerini meşrulaştıracığını vurgulamaktadır.²²

Sibel Eraslan'a göre, sözleşmeye itiraz edilmesinin en büyük nedenlerinden biri sözleşmede yer alan 3. maddedir. Bu maddede geçen "toplumsal cinsiyet" ve "cinsel yönelim" ifadelerinin

21 Yusuf Kaplan, "Türkiye), 16-17, aeliyanışmanlık", İstanbul Sözleşmesi'nden Derhal Çıkmalıdır.", *Yeni Şafak*, 27 Temmuz 2020.

22 Yusuf Kaplan, "İstanbul Sözleşmesi'nden kurtulduk derken, şimdi de Gıda Kanunu Tasarısı!", *Yeni Şafak*, 17 Temmuz 2020, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/istanbul-sozlesmesinden-kurtulduk-derken-simdi-de-gida-kanunu-tasarisi-2055687>.

tartışmaları alevlendirdiğini belirten Eraslan, "Toplumsal cinsiyet; toplumların kalıplaşmış bir şekilde insanları kadın veya erkek olarak ayırmasına dair getirilmiş feminist eleştirinin anahtar kavramlarından. Biyolojik cinsiyetin bir varsayım hatta şiddeti doğuran cahilane bir ön yargı olduğu bilgisini de taşıyan bu kavram, vicdanları rahatsız etmektedir. Keza cinsel yönelim veya cinsel tercih de insanları kaosa sürükleyen önerilerdir."²³ İstanbul Sözleşmesi'nde kadına şiddetin kaynağı olarak cinsiyet ayrımının gösterildiğini savunan Eraslan, sözleşmenin feminizm ve LGTB düşüncelerinin ideolojik kavramsallaştırması üzerine kurulmuş bir metin olduğu belirtmektedir. Yusuf Kaplan gibi Eraslan da kadına şiddet gibi konuların aslında birer kılıf olduğunu düşünmektedir. "Tüm dünya ülkelerine, kadına yönelik şiddetle mücadele ismi altında empoze ediliyor oluşu maskesinin altında, kadın ile

23 Sibel Eraslan, "İstanbul Sözleşmesi'nin hangi maddelerine niçin itiraz ediliyor?", *Star.com.tr*, 05 Ağustos 2020, <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesinin-hangi-maddelerine-nicin-itiraz-ediliyor-yazi-1562887/>.

erkek üzerinden kurulmuş varoluş ve insanlık bilgisini değiştirmek, bozuma uğratmak hedefindedir.” diyerek sözleşmeye tepki göstermektedir.²⁴

Diğer bir yazısında konuyu yeniden ele alan Eraslan’a göre sözleşmeyle birlikte anne ve baba demenin yasaklanmasına giden yolun tohumları atılmıştır. Bu noktada Eraslan, sözleşmenin özellikle 12. ve 4. maddelerini eleştirmektedir. Bu maddeler üzerinden İstanbul Sözleşmesi’nin hem resmi eğitimin her aşamasında hem de spor, kültür gibi boş zamanları değerlendirme aktiviteleri üzerinden insan yaşamının her aşamasını cinsiyetsizlik görüşüne göre şekillendirmeyi hedeflediğini savunmaktadır.²⁵

Ele alınan son yazar olan Sema Maraşlı “İstanbul Sözleşmesi ve 6284’e neden karşıyız?” isimli yazısında İstanbul Sözleşmesi’ne neden karşı ol-

24 Eraslan. “İstanbul Sözleşmesi’nin hangi maddelerine niçin itiraz ediliyor?”

25 Sibel Eraslan, “Anne’ ve ‘Baba’ kelimeleri, ‘nefret söylemi’ midir?”, *Star.com.tr*, 09 Ekim 2022, <https://www.star.com.tr/yazar/anne-ve-baba-kelimeleri-nefret-soylemi-midir-yazi-1741719/>.

duğunu ve neden derhal feshedilmesi gerektiğini madde madde açıklamaktadır. İlk olarak inancından dolayı karşı olduğunu belirten Maraşlı’ya göre, “‘toplumsal cinsiyet eşitliği’ adı altında cinsiyet rollerine savaş açılmakta; erkekler kadınlaştırılmakta, kadınlar ise erkekleştirilmektedir.”²⁶ Aile kurumunun cinsiyet üzerine kurulduğunu belirten Maraşlı’ya göre cinsiyet yoksa aile de yoktur. Sözlerini daha da ileri bir noktaya taşıyan Maraşlı “aile yoksa din de yoktur vatan da yoktur” diyerek cinsiyetin ailenin; ailenin de dinin ve devletin çatısı olduğunu belirtmektedir.²⁷ Kaleme aldığı başka bir yazısında konuyla ilgili sert eleştirilerine devam eden Maraşlı, İstanbul Sözleşmesi’nin “erkekleri saldırgan, kadınları kurban ön kabulü ile hazırlanan cinsiyetçi, faşist, bölücü” bir anlaşma olduğunu belirterek “cinsiyetler

26 Sema Maraşlı, “İstanbul Sözleşmesi ve 6284 e Neden Karşıyız?”, erişim 14 Haziran 2023, <https://www.cocukaile.net/istanbul-sozlesmesi-ve-6284-e-neden-karsiyiz>.

27 Maraşlı. “İstanbul Sözleşmesi ve 6284’e Neden Karşıyız?”

savaşının sözleşmesi” olarak nitelendirilmektedir.²⁸

İstanbul Sözleşmesi: kadına şiddeti azaltmama aksine arttırma

İstanbul Sözleşmesi’ne karşı çıkan isimlere bakıldığında ön plana çıkan diğer bir tema sözleşmenin kadına şiddeti ya da kadın cinayetlerini azaltmadığı aksine arttırdığı yönündeki iddialardır.

2020 yılında kaleme aldığı “Türkiye, İstanbul Sözleşmesi’nden Derhal Çıkmalıdır” yazısında Kaplan konu ile ilgili şöyle demiştir:

“Bu yasa uygulamaya konulduğu zamandan bu yana kadına yönelik cinayet ve şiddet olaylarında azalma değil, artma hatta katlanma olmuş! Demek ki, neymiş? İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik cinayet ve şiddet olaylarını azaltmamış aksine arttırmış, üstelik de katlayarak arttırmış! Bütün rakamlar, veriler, kadına yönelik şiddet, te-

28 Sema Maraşlı, “Kadınları İstanbul Sözleşmesi öldürüyor!”, *Risale Haber*, 24 Ağustos 2019, <https://www.risalehaber.com/sema-marasli-kadinlari-istanbul-sozlesmesi-olduru-yor-359856h.htm>.

cavüz ve cinayet olaylarında İstanbul Sözleşmesi’nin uygulanmaya başlanmasından bu yana patlama olduğunu göstermesine rağmen birileri neden ısrarla İstanbul Sözleşmesi’ni ölümüne savunma ihtiyacı duyuyor peki?”²⁹

Sibel Eraslan ise sözleşmenin kadına karşı şiddeti önleme amacı taşıdığını ancak şiddeti önleme tedbirleri yerine kendi ideolojisini dayattığını belirtmektedir. Bundan dolayı İstanbul Sözleşmesi’nin kadına şiddet ve kadın cinayetlerini azaltmadığını düşünmektedir. Bu durumun Türkiye’ye özgü olmadığını belirten Eraslan konuyla alakalı Prof. Andrew Tetterborn’u örnek vermektedir. “İngiltere’nin saygın hukukçularından Prof. Andrew Tetterborn de Sözleşmenin ne İngiltere’de ne de Avrupa’da şiddetle mücadele edemediğini, aslında böyle bir niyeti de hiç taşımadığını, kendi ideolojisini dayattığını ... ifade ediyordu.” diyerek bu konuda yalnız olmadığını belirtmektedir.³⁰

29 Kaplan, “Türkiye, İstanbul Sözleşmesi’nden Derhal Çıkmalıdır.”

30 Eraslan, “İstanbul Sözleşmesi’nin hangi maddelerine niçin itiraz ediliyor?”

İstanbul Sözleşmesi'nin en ağır sonucunu Türkiye'nin yaşadığını savunan³¹ Maraşlı, "Kadınları İstanbul Sözleşmesi Öldürüyor" başlıklı yazısında sözleşmeden sonra kadın cinayetlerinin beş kat arttığını iddia etmektedir. İstanbul Sözleşmesi'nin ve 6284 sayılı kanunun kadını, şiddete karşı korumadığını belirten Maraşlı "İstanbul Sözleşmesi ve 6284'ten sonra kadına karşı şiddet ve cinayetler ülkemizde hiç olmadığı kadar arttı. Sözleşme öncesi senede 100 civarında olan kadın cinayetlerinin sayısı son yıllarda 500'e çıktı."³² diyerek sözleşmeyi eleştirmektedir. Kadına karşı şiddetin bir bahane olduğunu belirten Maraşlı, hiçbir kadının öldürülmediği bir dünyanın mümkün olmadığını, kadın cinayetleri üzerinden devlet düşmanlığı

31 Maraşlı, "En ağır sonucu Türkiye yaşıyor", *Milli Gazete*, 11 Mayıs 2020, <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340952/sema-marasli/en-agir-sonucu-turkiye-yasiyor>.

32 Sema Maraşlı, "Kadınları İstanbul Sözleşmesi öldürüyor!", *Risale Haber*, 24 Ağustos 2019, <https://www.risalehaber.com/sema-marasli-kadinlari-istanbul-sozlesmesi-olduruyor-359856h.htm>.

yapıldığını savunmakta ve bu noktada feministleri hedef göstermektedir.³³

İstanbul Sözleşmesi: aile kurumuna zarar verme

İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkan isimler arasında ön plana çıkan son tema ise sözleşmenin aile kurumuna ve aile yapısına zarar verdiğine dair genel kanıdır.

Sözleşmenin kadın cinayetlerini durdurmakla bir alakasının olmadığını belirten Kaplan, sözleşmenin aileyi çökertmeyi hedeflediğini vurgulamaktadır.³⁴ Sözleşmenin ailenin ve toplumun altını oyduğunu belirten Kaplan "Kimseyi kandırmasınlar! Baronik, masonik şebekelerin bu sözleşmeyi ölümüne savunmaları boşuna değil: Türk toplumunun en güçlü yanı olan aileyi çökertmek! Aile çökünce bu toplumun güdülmesi kolaylaşacak-

33 Maraşlı, "İstanbul Sözleşmesi ve 6284 e Neden Karşınız?"

34 Yusuf Kaplan, "Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'ni çöpe gönderdi, nihayet!", *Yeni Şafak*, 21 Mart 2021, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/turkiye-istanbul-sozlesmesini-cope-gonderdi-nihayet-2057963>.

tır!"³⁵ diyerek sözleşmeye karşı tepkisini ortaya koymaktadır.

Sibel Eraslan ise sözleşmede, "domestic violence" (ev içi şiddet)in Türkçemetine "aile içi şiddet" olarak çevrildiğini ve bundan dolayı ailenin "şiddet mekanı" olarak tarif edildiğini belirterek eleştirmektedir.³⁶ Eraslan'a göre "Sözleşme, aileyi şiddet mekanı olarak tarif edecek kertede aileyi, geleneksel değerleri, dini inancı, kültürel kodları, söz gelimi namus değerlerini dahi olumsuz atıflarla indirgeyici bir dile sahip."³⁷ "Ailenin şiddet mekanı olarak tarif edilmesinden duyduğu rahatsızlığı sık sık dile getiren Eraslan, ailenin mahremiyetin kalesi olduğunu

35 Kaplan, "İstanbul Sözleşmesi'nden kurtulduk derken, şimdi de Gıda Kanunu Tasarısı!"

36 Sibel Eraslan, "İstanbul Sözleşmesine göre şiddetin kaynağı: Cinsiyet", *Star.com.tr*, 29 Temmuz 2020, <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-gore-siddetin-kaynagi-cinsiyet-yazi-1561575/>.

37 Sibel Eraslan, "İstanbul Sözleşmesi'ne karşı yükselen dini itirazlara kulak verecek miyiz?", *Star.com.tr*, 05 Temmuz 2020, <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-karsi-yukselen-dini-itirazlara-kulak-verecek-miyiz-yazi-1555484/>.

belirtmektedir. Türkiye'nin hem dini hem de tarihi olarak aile kurumu ile toplumsal olarak güçlü bir bağı olduğunu belirten Eraslan, İslam toplum modelinin de aile üzerine inşa edildiğini belirterek ailenin önemini vurgulamaktadır.³⁸

Sema Maraşlı ise 2019 yılında kaleme aldığı yazısında sözleşmeye aileyi dağıttığı gerekçesiyle karşı olduğunu dile getirmektedir. Evliliklerin azalması, boşanmaların artmasında tek sebep olarak İstanbul Sözleşmesi'nin gösterilemeyeceğini belirten Maraşlı, buna karşın ailenin dağılmasında sözleşmenin büyük ve hızlı bir etkisi olduğunu savunmaktadır.³⁹

İstanbul Sözleşmesi'ni Destekleyenler ve Destekleme Sebepleri

Yapılan araştırmada İstanbul Sözleşmesi'ni destekleyen ve bu konuda kamuoyu oluşturulmasında önemli

38 Sibel Eraslan, "Ailesiz insanın hüsrani...", *Star.com.tr*, 12 Ağustos 2020, <https://www.star.com.tr/yazar/ailesiz-insanin-husrani-yazi-1564714/>.

39 Maraşlı, "İstanbul Sözleşmesi ve 6284 e Neden Karşınız?"

bir konuma sahip olan üç isim seçilmiştir. Bu isimler Ayşe Böhürler, Nihal Bengisu Karaca ve Saliha Okur Gümrükçüoğlu'dur. Ayşe Böhürler iktidar partisinden milletvekili ve aynı zamanda gazeteci olduğu için konuyla ilgili duruşu önem arz etmiş ve bundan dolayı seçilmiştir. Habertürk gazetesi yazarı olan Nihal Bengisu Karaca bir hukukçu olarak sözleşmenin içeriğine oldukça vakıf olmasından dolayı seçilmiştir. Saliha Okur Gümrükçüoğlu ise Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM)'nin Yönetim Kurulu Başkanlığını yürütmektedir. KADEM'in İstanbul Sözleşmesi tartışmalarında hem kilit bir rol oynaması hem de sözleşmeye karşı çıkan bazı isimler tarafından hedef gösterilmesinden dolayı başkanlığını yürüten Saliha Okur Gümrükçüoğlu özellikle seçilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda her üç ismin konuyla ilgili yazılarına ve açıklamalarına bakıldığında ortak iki temanın ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

İstanbul Sözleşmesi: kadına şiddet ve kadın cinayetlerini önleyici bir mekanizma

İstanbul Sözleşmesi'ni destekleyen isimlere bakıldığında, sözleşmenin kadına şiddet ve kadın cinayetlerini önleyici bir mekanizma olduğuna dair ortak bir duruş sergilendiği görülmektedir.

Ayşe Böhürler İstanbul Sözleşmesi'ni kadına yönelik şiddeti önleyici mekanizmaların son halkası olarak nitelendirmektedir. Böhürler'e göre sözleşme, toplumda her üç kadından birinin yaşadığı yaygın sorunlardan dolayı ortaya çıkmıştır. Böhürler Türkiye'de kadına şiddet oranının oldukça yüksek olduğunun altına çizerek böylesi bir durumda başka bir çare göremediğini belirtmektedir.⁴⁰

Aynı zamanda "İstanbul Sözleşmesi Nedir? Ne Değildir?" bildiri metninin yazarlarından biri olan Böhürler'e göre İstanbul Sözleşmesi, kadınları

40 Ayşe Böhürler, "Murad edilen nedir", *Yeni Şafak*, 07 Aralık 2019, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ayse-bohurler/murad-edilen-nedir-2053584>.

şiddeti karşı korumayı esas alan uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşmenin kadınlar için bir kazanım olduğuna belirten Böhürler, sözleşmeye karşı yapılan itirazların aslında Avrupa'ya olan güvensizlikten kaynaklandığını düşünmektedir.

Sözleşmeyi destekleyen diğer bir isim olan Nihal Bengisu Karaca ise sözleşmeyi "Çünkü kadınlar öldüresiye dövülüyor, öldürülüyordu ülkede. Sözleşme ve sözleşmenin gereği olarak yapılan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun bu yüzden çıktı. Yasa maddeleri şiddet gören kadını koruduğu kadar, erkeği ve çocuğu da koruyordu."⁴¹ diyerek savunmaktadır.

Karaca, 2021 tarihli başka bir yazısında ise İstanbul Sözleşmesi'nin doğru, yanlış ya da eksik olduğuna bakılmak-

41 Nihal Bengisu Karaca, "Oy kaygısı baş gösterince İstanbul Sözleşmesi yük mü oldu?", *www.haberturk.com*, 09 Temmuz 2020, <https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/2738597-oy-kaygisi-bas-gosterince-istanbul-sozlesmesi-yuk-mu-oldu>.

sızın bir referans metni olduğunun altını çizmektedir. İstanbul Sözleşmesi feshedilirse kadına şiddet eylemlerinde "farkındalığın" referansı ne olacak diye soran Karaca, sözleşmenin kaldırılması gerektiğini savunanları eleştirmektedir.⁴²

Kadem'in başkanlığını yürüten ve aynı zamanda hukukçu olan Okur ise sözleşmenin kadınlara yönelik her türlü şiddete karşı hukuki çerçevede koruma sağlayan ilk uluslararası belge olduğunun altını çizmektedir.⁴³ Okur, İstanbul Sözleşmesi'nin kadına karşı şiddetle mücadelede önemli bir girişim olduğunu belirtmektedir. Sözleşmenin feshedilmesini de değerlendiren Okur, "Geldiğimiz noktada zemininden koparılmış ve toplumsal bir gerilim öznesi haline dönüştürül-

42 Nihal Bengisu Karaca, "Kadınlığıma küfretti hakim bey", *www.haberturk.com*, 04 Temmuz 2021, <https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/3122769-kadinligima-kufretti-hakim-bey>.

43 "İstanbul Sözleşmesi'nin Feshi", KADEM, 21 Mart 2021, <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesinin-feshi/>.

müş durumda. Verilen fesih kararını da bu gerilimin bir neticesi olarak okuyoruz.” şeklinde yorumlamaktadır.⁴⁴

Kaleme aldığı yazılarında Nihal Bengisu Karaca'nın ve yaptığı açıklamalarda Saliha Okur Gümrükçüoğlu'nun İstanbul Sözleşmesi'ne referans olması nedeniyle 6284 sayılı kanuna ayrı bir parantez açtıklarını belirtmek gerekir.

İstanbul Sözleşmesi: “toplumsal cinsiyet eşitliği”ni sağlama

İstanbul Sözleşmesi'ni destekleyen isimler arasında ön plana çıkan ikinci tema ise sözleşmenin “toplumsal cinsiyet eşitliği”ni sağlamaya yönelik önemli bir adım olduğu yönündedir.

İstanbul Sözleşmesi'ne itiraz edenlerin “cinsiyet” kavramı etrafında toplandığını belirten Ayşe Böhürler, bu noktada getirilen eleştirilerin birer varsayımdan ibaret olduğunu belirtmektedir. “İtiraz edenlerin bir kısmı

44 “İstanbul Sözleşmesi Hakkında”, KADEM, 31 Temmuz 2020, <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/>.

cinsiyet eşitliği lafını elastik buluyor ve çocukların kendi cinsiyetlerini özgürce seçmeleri gerektiği fikrini dayattığını iddia ediyor ki sözleşmede böyle bir madde yok. Uygulama buna kapı açabilir varsayımıyla hareket etmek de tartışma zeminini sığlaştırıyor. Burada kilit nokta uygulamadır, sözleşmenin kendisi değil. Ayrıca araştırmacılar eşcinsellik meselesinin ortaya çıkmasında ailenin bizzat özellikle de baba tutum ve davranışının çok etkili olduğunu ortaya koyuyor.”⁴⁵ diyerek cinsiyet eşitliğine yönelik yanlış anlaşılmaların olduğunu savunmaktadır.

Nihal Bengisu Karaca ise toplumda hiçbir şekilde kabul görülmeyen şiddet eyleminin söz konusu kadın olunca makul görüldüğünü ve bu noktada kadınların toplumsal cinsiyet dayatmalarından dolayı ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmektedir.⁴⁶

45 Böhürler, “Murad edilen nedir”.

46 Nihal Bengisu Karaca, “Üzüntü ve hayal kırıklığı”, www.haberturk.com, 20 Mart 2021, <https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/3012727-uzuntu-ve-hayal-kirikligi>.

Kadın cinayetlerinde, toplumsal cinsiyet kalıplarının neden olarak kullanılmasının ve bunun makul görülmesinin İstanbul Sözleşmesi ile çöpe atıldığını dile getiren Karaca, sözleşmenin feshedilmesi ile toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin kadınları tekrar mağdur edeceğini savunmaktadır. “İş her zaman döner dolaşır, şiddet tamamen yersiz miymiş, yoksa kadın da hak etmiş mi sorusunda düğümlenir. Tamamen kabul edilemez şiddet ile makul görülebilir şiddet ayrımı zımnen alttan alta yürür. Siz hiç eşini öldürüp mahkemede “Kadınlığıma hakaret etti” diye savunma yapan bir kadın gördünüz mü? Ama tersini defalarca gördük geçmişte. Yüzlerce kez.” diyerek bu konudaki tepkilerini dile getirmektedir.⁴⁷

Sözleşmeyi destekleyen ve kamuoyunda sahiplenici tavrı ile ön plana çıkan KADEM Yönetim Kurulu Başkanı Saliha Okur Gümrükçüoğlu ise, kadınların kadın oldukları için erkeklerle nazaran çeşitli şiddet türlerine daha fazla maruz kaldığını belirtmektedir. Bu noktada İstanbul Sözleşme-

47 Karaca, “Kadınlığıma küfretti hakim bey”.

si'nin “Kadınların kadın oldukları için (zorunlu kürtaj, kadın sünneti, vb.) maruz kaldıkları veya erkeklere kıyasla daha fazla maruz kaldıkları türden (cinsel taciz ve ırza geçme, ısrarlı takip, cinsel taciz, aile içi şiddet, zorla evlendirme, zorla kısırlaştırma) şiddet türlerini” kapsadığını belirtilmektedir. Okur, bu tür şiddet türlerinin kaynağının erkekler ile kadınlar arasındaki eşit olmayan güç ilişkileri ve kadınlara yönelik ayrımcılık olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁸

Okur, 2020 yılında Sabah gazetesine verdiği demeçte toplumsal cinsiyet eşitliği söylemi üzerinden KADEM'i hedef gösterenlere de cevap vermiştir. Sözleşmede yer alan “toplumsal cinsiyet” ibaresinin eşcinsellik ya da cinsiyetsizleştirme anlamına gelmediğini belirten Okur, cinsiyetin erkek ve kadından ibaret olduğunu ve bu noktada sözleşmenin zorlama formlardan bahsetmediğini vurgulamaktadır.⁴⁹ Bununla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği ibaresi üzerinden eşitlik kavra-

48 “İstanbul Sözleşmesi Hakkında”.

49 “İstanbul Sözleşmesi Hakkında”.

mına da açıklık getiren Okur, eşitlik kavramının kadın ve erkeğin yaratılıştan gelen farklılık ve zenginliklerine cevap veremediğini bundan dolayı toplumsal cinsiyet eşitliği ibaresi yerine “toplumsal cinsiyet adaleti” tanım-lamasını kullanmayı tercih ettiklerini belirtmektedir.⁵⁰

Tartışma ve Sonuç

Yapılan çalışmada, muhafazakar kesim arasında İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik temel iki tutum benimsendiği görülmektedir. Muhafazakar kesim arasında bir taraf İstanbul Sözleşmesi’ne karşı çıkararak feshedilmesi gerektiğini savunurken diğer taraf sözleşmenin yürürlükte kalması gerektiğini savunmaktadır. Sözleşmeye karşı çıkan muhafazakar kesim, sözleşmenin cinsiyetsiz bir toplum ideolojisi dayattığı, kadına yönelik şiddeti azaltmağı ve aile kurumuna zarar verdiği gerekçesiyle eleştirmektedir.

50 “KADEM, Hakkındaki İddialara Basın Açıklamasıyla Cevap Verdi”, KADEM, 11 Temmuz 2019, <https://kadem.org.tr/kadem-hakkindaki-iddialara-basin-aciklamasiyla-cevap-verdi/>.

Diğer taraftan sözleşmeyi destekleyen muhafazakar kesim ise sözleşmenin, kadına yönelik şiddeti ve kadın cinayetlerini önlemesinden ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yaptığı vurgudan dolayı savunmaktadır. .

Sözleşmeye karşı çıkan isimler arasında ön plan çıkan argümanlardan ilki İstanbul Sözleşmesi’nin “cinsiyetsiz bir toplum ideolojisini dayattığına dair iddialardır. Bu noktada sözleşmenin özellikle 3. maddesinin tartışılma konusu yapıldığı görülmektedir. Sözleşmeye karşı çıkan isimlerden Yusuf Kaplan “Erdoğan İstanbul Sözleşmesi’ni çöpe atmalı”⁵¹ yazısında 3. madde ve cinsiyetsizleştirme ideolojisi üzerinden KADEM’i; Maraşlı ise “Kadınları İstanbul Sözleşmesi öldürüyor”⁵² yazısında feministleri hedef göstermiştir. Ancak yapılan araştırmanın bulgularına bakıldığında sade-

51 Yusuf Kaplan, “Erdoğan, İstanbul Sözleşmesi’ni çöpe atmalı!”, *Yeni Şafak*, erişim 14 Haziran 2023, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/erdogan-istanbul-sozlesmesini-cope-atmali-2055842>.

52 Maraşlı, “Kadınları İstanbul Sözleşmesi Öldürüyor.”.

ce İstanbul Sözleşmesi’ne karşı çıkan kesimin değil, sözleşmeyi destekleyen kesimin de toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden herhangi bir dayatma ya da cinsiyetsizleştirme projesine destek vermedikleri saptanmıştır. Bu noktada Ayşe Böhürler, sözleşmede yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine dair ibarelerin çarpıtıldığını dile getirirken,⁵³ Kadem Yönetim Kurulu Başkanı Okur ise toplumsal cinsiyet eşitliği ibaresinin eşcinselliği teşvik etme ya da cinsiyetsizleştirme amacı taşımadığını, temel amacın, kadına yönelik şiddeti önlemek olduğunu belirtmektedir.⁵⁴ Bu noktadan hareketle “Kadınları İstanbul Sözleşmesi öldürüyor” gibi söylemler ve karşılıklı hedef göstermeler kadına şiddet veya aile içi şiddet için birer çözüm reçetesi sunmamakla birlikte tartışmaların kutuplaştırıcı ve ideolojik bir zeminde ilerlemesine neden olmaktadır. Bu noktada ötekileştirici ifadelerden sıyrılarak daha sağduyulu bir tutum

53 Ayşe Böhürler, “Murad Edilen Nedir?” 7 Aralık 2019, *Yeni Şafak Gazetesi*

54 “KADEM, Hakkındaki İddialara Basın Açıklamasıyla Cevap Verdi”.

sergilemek ve yapıcı öneriler sunmak şiddetin her türüsüne karşı atılabilecek önemli adımlardandır.

Sözleşmeye karşı çıkan muhafazakar kesimin ikinci argümanı sözleşmenin kadına yönelik şiddeti veya kadın cinayetlerini azaltmadığı yönündedir. Yukarıda değinildiği üzere Kaplan ve Maraşlı, sözleşmenin kadınlara yönelik şiddeti azaltmadığı aksine arttığını savunmaktadır. Sözleşmeyi savunan kesim ise aksine sözleşmenin kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerini önleyici bir mekanizma olduğunu savunmaktadır. Özellikle Nihal Bengisu Karaca ve Saliha Okur Gümrükçüoğlu, 6284 sayılı kanuna atıf yaparak hem sözleşmenin hem de yasanın kadına şiddeti önlemede önemli bir mekanizma olduğunu belirtmektedirler. Bu aynı zamanda sözleşmeyi savunan kesimin, sözleşmeyi destekleme noktasında ön plana çıkan ilk argümanıdır.

Konu ile ilgili verilere bakıldığında, Polis Akademisi tarafından hazırlanan rapora⁵⁵ göre 2016 yılında 301;

55 Coşkun Taştan ve Aslıhan Küçüker Yıldız, “Dünyada ve Türki-

2017 yılında 350; 2018 yılında ise 281 kadın cinayetini işlenmiştir. Aynı konu hakkında “Şiddetten Ölen Kadınlar İçin Dijital Anıt” verilerine baktığımızda ise 2016 yılında 292; 2017 yılında 351; 2018 yılında ise 407 kadın cinayetinin işlendiği görülmektedir. Her iki veri karşılaştırıldığında özellikle 2018 yılında, veriler arasında ciddi bir tutarsızlık olduğu görülmektedir. Bu noktada kadına şiddet ve kadın cinayetleri gibi toplumsal ve hayati öneme sahip bir konuda en önemli ve birincil adım şeffaf ve tutarlı verilerin resmi makamlar tarafından kamuoyu ile paylaşılmasıdır. Konuyla ilgili üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise kadın cinayetlerinin nedenini tek bir sözleşme üzerinden okumanın mümkün olmadığıdır. Aksine kadın cinayeti veya kadına şiddet dediğimiz olguyu anlayabilmek için çok değişkenli sosyolojik ve psikolojik süreçlere odaklanmak gereklidir. Bu tür toplumsal ve karmaşık bir olgunun nedeni tek bir sözleşme olamayacağı gibi çözümünün de tek bir sözleşme

olamayacağını belirtmek gerekir. Nihai olarak söylemek gerekirse, İstanbul Sözleşmesi kadına şiddet veya aile içi şiddetin tek nedeni olmadığı gibi tek çözümü de olamaz.

Sözleşmeye karşı çıkanların son sebebi ise, sözleşmenin aile kurumuna zarar verdiği yönündedir. Maraşlı, Eraslan ve Kaplan, Türk - İslam aile yapısına vurgu yaparak sözleşmenin bu aile yapısını çökerteceğini savunmaktadırlar. Bu noktada, her şeyden önce değişim yüzyılında olduğumuzu ve en geleneksel yapının dahi değişmeye mahkûm olduğunu unutmamak gerekir. Değişim ve dönüşümün hız kazandığı yüzyılımızda aile kurumunun da bu değişim ve dönüşümden etkilenmesi oldukça doğaldır. İstanbul Sözleşmesi'nin aile kurumu üzerinde değişim ve dönüşüme neden olduğu kabul edilse bile tek başına aile yapısına zarar verdiğini söylemek mümkün değildir.

Sözleşmeyi savunan muhafazakâr kesime baktığımızda ise iki ana nedenin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi yukarıda değinildiği üzere kadına yönelik şiddet ve

kadın cinayetlerini önleyici bir mekanizma olduğu yönündeki iddialardır. Sözleşmeyi savunan kesimin ikinci argümanı ise sözleşmenin toplumsal cinsiyet eşitliğine yaptığı vurgudur. Bu noktada sözleşmenin iki önemli kadın savunucularından olan Nihal Bengisu Karaca ve Saliha Okur Gümrükçüoğlu toplumsal cinsiyet kalıplarının ortaya çıkarttığı eşitsizliklerin ve kadınlara yönelik ayrımcılığın tüm şiddet türlerinin kaynağı olduğunu savunmaktadırlar. Kadına yönelik şiddetin kaynaklarından biri toplumsal cinsiyet eşitsizliği olabilir. Ancak tek başına toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına yönelik şiddet veya kadın cinayetlerini açıklamada mümkün değildir. Bu noktada şiddetin kaynağını kültür, aile yapısı, coğrafi farklılıklar, alkol ve madde bağımlılığı gibi birçok farklı psikolojik ve sosyolojik etkenler oluşturabilir. Kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddeti önlemede toplumsal ve bireysel faktörlerin eş zamanlı olarak ele alınması gerektiğine odaklanarak; şiddetin kaynağını tespit etmek, konu hakkında toplumun her katmanında çeşitli kurumlar aracılığıyla toplumsal farkındalık oluşturmak ve şiddetle mücadelede şiddetin yönüne bakmak-

sızın ortak ve kararlı adımlar atmak, problemin çözümüne dair sunulabilecek önerilerdir.

Kaynakça

Akin, Mahmut Hakkı. “Türkiye’de Muhafazakârlığın Direnme Odağı Olarak Aile”. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 8, Sy 31 (15 Mart 2012): 3-20.

“Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü”. Erişim 14 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.htm>.

Bekki, Yavuz Bülent. “Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’ne yönelik tepkilerin netnografik analizi”. Yüksek Lisans, Kocaeli Üniversitesi, 2020. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=N94WFC8Fn1S5h0-UnxdLRA&no=ZzGGKqz1XG38n2T1x70sxA>.

Böhürler, Ayşe. “Murad edilen nedir”. *Yeni Şafak*, 07 Aralık 2019. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/ayse-bohurler/murad-edilen-nedir-2053584>.

ye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler” (Ankara: Polis Akademisi, Şubat 2019).

Ceylan, Esra. “İstanbul Sözleşmesi bağlamında Türkiye’de muhafazakâr kesimin toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmaları”. Yüksek Lisans, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022. <http://dspace.balikesir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12462/12202>.

Çamurcu, Meryem Hazal. “Türkiye’de Siyasal Muhafazakarlığın İstanbul Sözleşmesi’ne Tepkisi”. Yüksek Lisans, Kocaeli Üniversitesi, 2022.

Eraslan, Sibel. “Ailesiz insanın hüsrani...” *Star.com.tr*, 12 Ağustos 2020. <https://www.star.com.tr/yazar/aile-siz-insanin-husrani-yazi-1564714/>.

———. “Anne’ ve ‘Baba’ kelimeleri, ‘nefret söylemi’ midir?” *Star.com.tr*, 09 Ekim 2022. <https://www.star.com.tr/yazar/anne-ve-baba-kelimeleri-nefret-soylemi-midir-yazi-1741719/>.

———. “İstanbul Sözleşmesine göre şiddetin kaynağı: Cinsiyet”. *Star.com.tr*, 29 Temmuz 2020. <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-gore-siddetin-kaynagi-cinsiyet-yazi-1561575/>.

———. “İstanbul Sözleşmesi’ne karşı yükselen dini itirazlara kulak verecek

miyiz?” *Star.com.tr*, 05 Temmuz 2020. <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesine-karsi-yukselen-dini-itirazlara-kulak-verecek-miyiz-yazi-1555484/>.

———. “İstanbul Sözleşmesi’nin hangi maddelerine niçin itiraz ediliyor?” *Star.com.tr*, 05 Ağustos 2020. <https://www.star.com.tr/yazar/istanbul-sozlesmesinin-hangi-maddelerine-nicini-itiraz-ediliyor-yazi-1562887/>.

İstanbul Sözleşmesi. “İstanbul Sözleşmesi’nin Tam Metni”. Erişim 14 Haziran 2023. <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/>.

KADEM. “İstanbul Sözleşmesi Hakkında”, 31 Temmuz 2020. <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/>.

KADEM. “İstanbul Sözleşmesi’nin Feshi”, 21 Mart 2021. <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesinin-feshi/>.

KADEM. “KADEM, Hakkındaki İddialara Basın Açıklamasıyla Cevap Verdi”, 11 Temmuz 2019. <https://kadem.org.tr/kadem-hakkindaki-iddi>

alara-basin-aciklamasiyla-cevap-verdi/.

Kaplan, Yusuf. “Erdoğan, İstanbul Sözleşmesi’ni çöpe atmalı!” *Yeni Şafak*. Erişim 14 Haziran 2023. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/erdogan-istanbul-sozlesmesini-cope-atmalı-2055842>.

———. “İstanbul Sözleşmesi’nden kurtulduk derken, şimdi de Gıda Kanunu Tasarısı!” *Yeni Şafak*, 17 Temmuz 2020. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/istanbul-sozlesmesinden-kurtulduk-derken-simdi-de-gida-kanunu-tasarisi-2055687>.

———. “Türkiye, İstanbul Sözleşmesi’nden Derhal Çıkmalıdır.” *Yeni Şafak*, 27 Temmuz 2020.

———. “Türkiye, İstanbul Sözleşmesi’ni çöpe gönderdi, nihayet!” *Yeni Şafak*, 21 Mart 2021. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/turkiye-istanbul-sozlesmesini-cope-gonderdi-nihayet-2057963>.

Karaca, Nihal Bengisu. “Kadınlığım küfretti hakim bey”. *www.haberturk.com*, 04 Temmuz 2021. [su-karaca/3122769-kadınligima-kufretti-hakim-bey.](https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengi-</p>
</div>
<div data-bbox=)

———. “Oy kaygısı baş gösterince İstanbul Sözleşmesi yük mü oldu?” *www.haberturk.com*, 09 Temmuz 2020. <https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/2738597-oy-kaygisi-bas-gosterince-istanbul-sozlesmesi-yuk-mu-oldu>.

———. “Üzüntü ve hayal kırıklığı”. *www.haberturk.com*, 20 Mart 2021. <https://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/3012727-uzuntu-ve-hayal-kirikligi>.

“Konda Araştırma & Danışmanlık”. Erişim 14 Nisan 2023. <https://konda.com.tr/rapor/11/istanbul-sozlesmesi>.

“Konda Araştırma & Danışmanlık”. Erişim 13 Haziran 2023. <https://konda.com.tr/rapor/11/istanbul-sozlesmesi>.

Maraşlı. “En ağır sonucu Türkiye yaşıyor”. *Milli Gazete*, 11 Mayıs 2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340952/sema-marasli/en-agir-sonucu-turkiye-yasiyor>.